

KOCSIS ATTILA

Szomorú látélet a magyarországi cigányság helyzetéről

(Törzsök Erika – Paskó Ildi – Zolnay János [szerk.]:
Cigánynak lenni Magyarországon – Jelentés 2006:
A romapolitika kifulladásá. EÖKIK, Budapest, 2007)

Tavaly jelent meg az Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Köz-alapítvány által összeállított, a magyarországi cigányság helyzetéről szóló, 2006-os évre vonatkozó jelentés. A kötet alcíme némileg megtévesztő, mert nem egy szisztematikusan felépített, minden fontos részletre kiterjedő jelentésről van szó, hanem cikk- és tanulmánygyűjteményről, ami bő 140 oldal terjedelemben próbál meg képet adni a témáról. Annak ellenére, hogy a magyarországi cigányság szempontjából (is) kiemelt jelentőségű problémákkal foglalkozik – mint amilyen az iskolai szegregáció, az oktatásszervezés következményei az aprófalvas területeken, a pártpolitikai csatározások romákat érintő fejleményei, a kisebbségi választások anomáliái, vagy éppen a felszínre törő cigányellenesség legújabb megnyilvánulási formái –, a kiadvány kissé foghújas. Nem találhatunk benne átfogó elemzést sem a magyarországi cigányság ezredforduló utáni helyzetéről, sem pedig a romapolitika egyes részterületeinek változásait, fő trendjeit – munkaerő-piaci reintegráció, a társadalombiztosítás és a jóléti transzferek rendszere, oktatáspolitikai, lakáspolitikai, regionális fejlesztés, kulturális kérdések – kellő részletességgel tárgyaló tanulmányt.

Mindezzel együtt a kötetben közreadott rövidebb cikkek és tanulmányok mozaikszerű halmazából mégis csak kirajzolódik valamiféle kép a mai magyar romapolitikáról, a cigányság esetében halmozottan jelentkező társadalmi problémák rendszeréről. A szerkesztők által összeválogatott kilenc írás tulajdonképpen három nagyobb téma köré csoportosítható: a társadalmi értelmesség politikai, az oktatáspolitikai és a média világának egyes kérdései köré.

(A *negyedik hatalmi ág*) A magyar társadalmi valóság különös lenyomatát jelentik a különböző médiumokban megjelenő romákat érintő hírek, információk és azok kommentárjai. A magyarországi cigányság szempontjából legfontosabbnak ítélt, 2006-os hírekből készült válogatás vezet be minket a média világába. Amellett, hogy ez kronologikus sorrendben közreadja a romapolitika évi kiemelkedő eseményeit, a roma vezetők különféle megszólalásait, pártpolitikai vonatkozású híreket, a romákat érintő parlamenti felszólalásokat, a kisebbségi választások történéseit, oktatáspolitikai, kulturális témájú híreket, romákkal összefüggésbe hozott bűncselekményeket, megfelelő információ háttérrel is szolgál a cikkek és tanulmányok által elemzett jelenségek megismeréséhez, megértéséhez.

A 2006 októberében, egy közlekedési balesetet során, Olaszliszkán agyonvert általános iskolai tanár esete kapcsán, a romákkal kapcsolatos események, hírek utóéletével foglalkozik Czene Gábor írása. Bemutatja, hogy az akkoriban az utcai zavargások, kormányellenes tüntetések által feltüzelt belpolitikai légkörben hogyan reagáltak a bűncselekményre a roma szervezetek, a politikusok, a témában megszólaló társadalomtudósok. A különféle megszólalók kapcsán pedig azt elemzi, hogy milyen szerepe volt az elkövetők cigány származásának abban, hogy az eset rendkívül erős visszhangot váltott ki a társadalom egyes csoportjaiban, és hogy ez a későbbiek során is heves indulatokat keltett. Kitér a médiának azzal kapcsolatos felelősségére, hogy a történetek a közvélemény szemében sok esetben etnikai konfliktusként jelentek meg, lehetőséget adva a szélsőjobbnak, hogy az állítólagos „cigánybűnözés” elleni fellépése révén megpróbálja növelni politikai támogatottságát.

A szélsőjobb médiapolitikájának gyakorlati megvalósulását, a cigányság, zsidóság és egyéb kisebbségek elleni gyűlöletkeltés módszertanát mutatja be Hídvégi B. Attilának a szélsőjobboldali honlapok létrejöttével és metamorfózisaival foglalkozó írása. A szerző bőségesen idéz az említett internetes portáloknak a domain nevek változásai közepette is változatlan tartalmából.

(Iskolai integráció helyett) Csík Juci írása az iskola nélkül maradt csörögi roma diákok kálváriáját mutatja be. Az eset előzményei még a 2000-es évek elejére nyúlnak vissza, amikor Csörög közigazgatásilag önálló településsé vált. Az ügy egyes fázisainak ismertetése nyomán a környékbeli települések vezetői, a különféle hatóságok, hivatalok részvételével egy olyan történet bontakozik ki, melynek középpontjában a roma diákok iskolai szegregációja, illetve a megfelelő színvonalú általános iskolai oktatáshoz való hozzáférés problémái állnak.

Ugyancsak a közoktatási kirekesztés eseteivel foglalkozik Zolnay János elemzése, ami egy 2007-es, szintén az EÖKIK által megjelentetett tanulmányának rövidített változata. Azt vizsgálja, hogy a Drávaszögi kistérség iskolakörzeteiben milyen hatásai vannak a kistérségi társulások létrehozásával együtt járó intézményi átszervezéseknek, az ellátások racionalizálására irányuló törekvéseknek. Az önkormányzati rendszer működésének elemzése kapcsán kimutatja, hogy a térség iskoláinak jövője szempontjából a helyi oktatási piac keresleti-kínálati viszonyai mellett a helyi elitek közoktatással kapcsolatos érdekei is meghatározó jelentőségűek. Mindezek a tényezők pedig az érintett települések esetében a közoktatási kirekesztés különféle típusait hozzák létre, melyeket a tanulmány az egyes iskolák oktatási tevékenységéből, a térségen belül elfoglalt helyzetéből, az iskolafenntartó települések érdekeiből kiindulva elemez.

Virág Tünde tanulmánya azokat a közoktatás területén az elmúlt évtizedben lezajlott folyamatokat mutatja be, amelyek következtében a hátrányos helyzetű térségekben lévő aprófalvak iskolái a közoktatási szegregáció extrém példáiává váltak, s melyek révén a társadalmi hátrányok fenntartása, generációk közötti átörökítése intézményes kereteket kapott. Ugyanis a hatvanas-hetvenes évek iskolakörzetesítési programja által

KÖNYVEKRŐL, FOLYÓIRATOKRÓL

megalapozott, iskolán belüli etnikai alapú szegregáció – a rendszerváltás után bevezetett, szabad iskolaválasztás nyomán – egyenesen „gettóiskolák” kialakulásához vezetett az említett térségekben. Az elemzésből az is kiderül, hogy a több évtizedes szegregációs folyamatokat a helyi önkormányzatok közötti, az iskolafenntartást érintő társulási kényszerek tetőzik be.

(*Politika–romapolitika*) A tágan értelmezett politika tárgyköréhez kapcsolódik Majtényi Balázs elemzése, amely azzal foglalkozik, hogy a kisebb-ségi önkormányzati rendszer választási szabályainak 2005-ös módosítása után milyen hiányosságai maradtak a szabályozásnak. Ezekből ugyanis bőven akad, mert ahogy a szerző kimutatja, a választásokon való részvételre, a jelöltállításra vonatkozó előírások továbbra is lehetővé teszik az etnobilizáció fennmaradását ezen a területen.

Nagy Boldizsárnak a korábban az *Élet és Irodalomban* megjelent írása a 2006 őszi Svédországba utazó, és ott politikai menedékkérelmet kérő roma családok kapcsán vet fel a menekült-státusz megszerzésével kapcsolatos gyakorlati kérdéseket. Azt boncolgatja, hogy a hatályos szabályozás értelmében kérhetnek-e menekült-státust valamely uniós ország állampolgárai egy másik uniós államban, valamint hogy melyek az ott-tartózkodás feltételei. Továbbá arra is választ keres, hogy mi történik azokkal a személyekkel, akik nem felelnek meg az említett feltételeknek.

A kötetet Zoltay János szintetizálásra törekvő, rövid írása zárja. Következtetése szerint a jóléti ellátórendszer bizonyos átalakításai, illetve a gyermekszegénység elleni program ellenére ma Magyarországon nincsen átfogó romapolitika. Ezt csak tetézi, hogy az oktatáspolitikai területén a szegregációellenes, az integráció erősítésére irányuló törekvések sikertelenek, valamint folytatódik az iskolahálózat centralizációja is, ami a helyzetet várhatóan tovább fogja rontani. A modellprogramként hirdetett legújabb telep-felszámolási terv sem sok jót vetít előre, mivel ez a lakáskörülmények kérdésére szűkíti le a magyarországi cigányság munkaerőpiaci, oktatási, térbeni szegregációjának komplex problémáját.